

the 1981–1985 campaigns, cataloghează cele 6 fragmente de monumente funerare între care stelele, un altar funerar sau o statuie feminină. Appendix 4 (p. 131–132), *Identified Coins*, prezintă cele 18 monede descoperite aici ca parte a unei serii monetare care începe cu Nerva și se încheie cu Philipus al II Caesar, cele mai multe dintre acestea fiind atribuite dinastiei Severilor. La finalul lucrării se află 45 de planșe de bună calitate între care 38 cu încadrarea în zonă, desenele și pozele mormintelor cu inventarul funerar, 7 planșe cu desene și fotografii bune ale obiectelor cele mai importante din inventarul funerar.

La final, merită să remarcăm prezentarea modernă, grafica calitativă, stilul narativ lejer, traducerea într-o limbă de circulație internațională. Toate acestea recomandă lucrarea domnului G. V. Bounegru nu numai cercetărilor din țară sau din afara acesteia dar și cititorului interesat de această perioadă. Nu ne rămâne decât să salutăm efortul autorului de a readuce în discuție vechile cercetări și de a valorifica științific necropola nordică și așteptăm cu nerăbdare îndeplinirea promisiunii de a publica cercetările din această necropolă în perioada 1979–1980. În consecință... *Va urma!*

Ana Cristina Hamat

Costin Feneșan, *Diplomatarivm Banaticvm*, vol. I-II, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016–2017, 380 + 530 p.

Îndelungata colaborare a istoricului Costin Feneșan cu instituția muzeală a Banatului Montan din Reșița s-a materializat în ultimii doi ani prin susținerea financiară a apariției unui amplu *Diplomatarivm Banaticvm*, structurat în două volume ce reunesc nu mai puțin de 317 documente editate și inedite circumscrise istoriei comitatelor medievale bănățene și banatului de Severin (volumul I – 111 unități documentare), precum și celei a banatului de Caransebeș și Lugoj (volumul II – 206 unități documentare). Autorul mărturisește *ab initio* că minuțioasa muncă de căutare, strângere și publicare a acestor izvoare documentare a fost impulsionată încă de la începuturile carierei sale de laborioasa activitate a istoricului Pesty Frigyes, cel care în veacul al XIX-lea avea să publice o serie de diplomate dedicate istoriei medievale bănățene, rămase de referință până astăzi. De altfel, am putea afirma că, prin această lucrare, Costin Feneșan recidivează în mod fericit, lui datorându-i-se alte trei volume de documente, publicate ca rod al unei munci de peste patru decenii de cercetare: *Documente medievale bănățene (1440–1653)*, Timișoara, 1981; *Diplome de înnobilitare și blazon din Banat (secolele XVI-XVII)*, Timișoara, 2007; și *Cavalerii teutoni în Banatul Severinului și la Dunărea de Jos în prima jumătate a secolului al XV-lea*, Timișoara, 2015.

Diplomatarium Banaticum este un proiect amplu, în care autorul a reunit atât acte inedite, depistate în arhivele din țară și străinătate, cât și documente care au văzut deja lumina tiparului, fie în studii și colecții de secol XIX (fiind în prezent rarități bibliofile), fie dispersate în publicații de dată mai recentă, dar cu acces restrâns. În buna tradiție consacrată în volumele sale anterioare, istoricul Costin Feneșan inserează ambelor volume câte un consistent studiu introductiv, în care, pe lângă precizările metodologice, configurează tipologia documentelor transcrise și traduse integral. Autorul își manifestă interesul pentru identificarea cât mai precisă a așezărilor medievale dispărute, pentru semnalarea particularităților arheografice și de limbă ale documentelor, pentru lămurire identității unor persoane, dar și pentru deslușirea rostului unor practici ale activității de cancelarie.

Ineditul acestor prolegomene este dat de reevaluarea unor documente cunoscute deja în literatura de specialitate, din conținutul cărora cercetătorul reliefează detalii care aruncă noi lumini asupra contextului în care actele au fost emise, a motivației care a stat la baza emiterii lor, precum și la emitenți. Din punct de vedere structural, în discursul său introductiv istoricul Costin Feneșan a optat pentru o abordare tipologică a diferitelor acte emise de regi și principii, de bani de Severin și de Caransebeș și Lugoj, de comiți și de sedriile comitatense sau capitulare, precum și de autoritățile vilayetului Timișoarei; se conturează astfel o imagine complexă a celor care au condus sau au împărțit dreptatea în zonă.

Constatarea de căpătâi a autorului, ce se degajă în urma analizării materialelor publicate, a fost aceea că majoritatea documentelor se referă la aspecte legate de regimul proprietății funciare, temei pe care s-a fundamentat întreg eșafodajul societății medievale. Daniile (primare sau “noile dani”) reflectă liantul dintre potențaii țării și credincioșii supuși, autorul atrăgând atenția asupra unor categorii de acte cu impact semnificativ asupra structurii funciare a zonei, cum ar fi: diploma privilegială din 1457 acordată de regele Ladislau V Postumul celor 8 districte românești privilegiate bănațene; daniile hazardate, relative, efectuate de Ferdinand de Habsburg între anii 1557–1564, constând din bunuri confiscate de la adversari și donate partizanilor săi în zone volatile de conflict din Banat; sau cele acordate de principii transilvăneni din pertinențele unor cetăți (Lipova, Lugoj, Jdioara), fapt ce a afectat în timp capacitatea de apărare a acestora și, implicit, a zonei. O altă serie de documente se referă la atât de obișnuitele tranzacții funciare sau financiare – vânzări/cumpărări, zalogiri, schimburi de proprietăți, partajări, hotărniciri, răscumpărări sau chiar litigii rezolvate în fața scaunelor de judecată, o întreagă paletă de acțiuni menite să configureze sau reconfigureze ansamblul proprietăților funciare ale zonei. Testamentele publicate sunt privite de cercetător ca realități ale transmiterii

dreptului de proprietate mobilă și imobilă, dar și ca manifestări ale mentalului individual, de remarcat fiind faptul că printre testatori regăsim atât bărbați, cât și femei nobile. Interesante și de mare valoare informațională sunt cele câteva acte care redau în formă cunoscabilă realitățile funciare și fiscale ale zonei, ale unor cetăți sau așezări bănățene. În această categorie se situează, de exemplu, conscrierea fiscală a porților realizată în 1603 din ordinul Habsburgilor care, deși păstrată doar parțial, indică cu claritate configurarea structurii funciare dintr-o bună parte a banatului de Caransebeș și Lugoj; actul regal din 1444 care consfințește trecerea a 49 de posesiuni ale unor nobili români din jurisdicția cetății regale Jdioara în cea a sedriei Caransebeșului; sau raportul comisiei principiare din 1588 întocmit la *Berzews* (lângă Jdioara), care a înregistrat numărul de case nobiliare și iobăgești din așezare. În sfârșit, pe aceleași palier informațional se situează și acele documente care prezintă, din păcate insuficient, după cum afirmă autorul, lumea țăranilor iobagi, ce poate fi reconstituită parțial prin prisma statutului lor și al obligațiilor iobăgești. Se relevă astfel situația forței de muncă de pe domenii, ce intră sub incidența actului scris în măsura în care, prin acțiunile lor sau cele exercitate asupra lor, au fost lezate interesele stăpânilor, caz în care incidentele devin spețe judiciare.

Un alt tronson de documente se referă la implicarea autorităților și a locuitorilor zonei în diferite evenimente politico-militare derulate pe parcursul secolelor XIV-XVII, dintre care se disting actele care evidențiază: participarea comitatelor bănățene la campaniile antiotomane organizate de regii maghiari; afirmarea cnezimii române din spațiul montan și piemontan ca element de susținere al eșafodajului militar al zonei, fapt care le va consolida statutul privilegiat prin încadrarea lor în nobilimea țării; implicarea banatului de Caransebeș și Lugoj, ca parte a Principatului Transilvaniei, în conflictele pentru dominație politico-militară din centrul și sud-estul Europei; donațiile lui Mihai Viteazul; sau căderea unor cetăți bănățene în mâinile otomanilor. În egală măsură, interesante și revelatoare sunt și documentele care reflectă relațiile dintre autoritățile Principatului și ale banatului de Caransebeș și Lugoj cu demnitarii otomani ai vilayetului Timișoarei, ce pun în evidență complicatele chestiuni legate de hotarele dintre cele două structuri politico-administrative, de mișcările de trupe, dar și de populație, fuga unor supuși deoparte sau de alta a granițelor, volatile de altfel, fiind un fenomen obișnuit, la fel ca cel al lotriei.

Maniera de concepere a lucrării, calitatea incontestabilă a transcrierilor și traducerilor din limbile latină și maghiară conferă diplomatarului o înaltă valoare informațională și științifică. Se reușește să se pună în lumină o zonă aflată aparent la periferie, la confluența a unor mari poli de putere, prin nuanțarea unor lucruri cunoscute sau prin îndreptarea unor erori anterioare. Întregul construct științific este susținut prin operarea dezinvoltă a cunoștințelor istorice,

paleografice, lingvistice, heraldice, genealogice sau arhivistice, dovadă a unei metode de lucru de o acuratețe științifică remarcabilă. Totul este completat de binevenite regeste, precum și de indici toponimici și onomastici, care facilitează consultarea celor două volume. Suntem astfel în fața unei lucrări ce poate fi considerată, fără niciun echivoc, drept un instrument de lucru absolut indispensabil cercetătorului aplecat spre studiul aspectelor sociale, politice, militare, de cultură și mentalitate ale unei perioade semnificative ale istoriei Banatului medieval și premodern.

Ligia Boldea

Evelin Wetter, Corinna Kienzler, Ágnes Ziegler (eds.), *Liturgische Gewänder in der Schwarzen Kirche zu Kronstadt in Siebenbürgen*, Riggisberg: Abegg-Stiftung, 2015, *Liturgische Gewänder in der Schwarzen Kirche zu Kronstadt in Siebenbürgen/ Rezumatul textului științific/ A tanulmányok összefoglalója/ Summary of the Essay Section*, Riggisberg: Abegg-Stiftung, 2015, 482 p.

În iunie 2015 a fost deschisă în Biserica Neagră din Brașov o expoziție de veșminte liturgice – unele expuse în sanctuar, altele prezentate în sacristie pentru un public restrâns de specialiști în istorie și conservare-restaurare –, în cadrul căreia a fost lansată cartea *Liturgische Gewänder in der Schwarzen Kirche zu Kronstadt in Siebenbürgen*, editată de Evelin Wetter, Corinna Kienzler și Ágnes Ziegler și publicată de Fundația Abegg din Elveția. Impresionantul volum de 482 de pagini (p. 1–171 text, p. 172–427 catalog, p. 428–482 anexă) i se adaugă un volum de rezumate în limbile română, maghiară și engleză *Liturgische Gewänder in der Schwarzen Kirche zu Kronstadt in Siebenbürgen/ Rezumatul textului științific/ A tanulmányok összefoglalója./ Summary of the Essay Section*.

Cartea începe cu o prefață a parohului Bisericii Negre, Christian Plajer, precum și cu un Cuvânt înainte de Dominik Keller și Regula Schorta din partea Fundației Abegg, urmând apoi partea științifică, structurată în 7 capitole. Aceste capitole apar și în *Rezumat* în traducerea lui Adinel Dincă: “... Some of the Most Beautiful Priests’ Vestments I Have Ever Seen Anywhere ...” (Evelin Wetter); “Brașovul și a sa Biserică Neagră. Despre istoria construcției și a decorației sale” (Ágnes Ziegler); “Colecția de veșminte liturgice în oglinda inventarelor” (Evelin Wetter și Ágnes Ziegler); “Utilizarea liturgică a veșmintelor de dinaintea Reformei în Transilvania luterană” (Evelin Wetter și Ágnes Ziegler); “Forma, prelucrarea și modificările aduse aduse hainelor de-a lungul secolelor” (Corinna Kienzler și Evelin Wetter); “Italian sau otoman? Catifelele